

Salamuralık Asma Yaprağının Dolu Zararına Karşı Sigortalanmasında Ekspertiz Rapor Parametrelerinin Belirlenmesi

Sibel ÖLMEZ CANGİ^{1*} Rüstem CANGİ² Duran KILIÇ³ Tuba BEKAR⁴

¹GOÜ Turhal Uygulamalı ve İşl. Y.O. Bankacılık ve Sigortacılık Böl. Turhal/ Tokat, Türkiye

²GOÜ Ziraat Fakültesi Bahçe Bit. Böl. Tokat, Türkiye

³TAGEM Orta Karadeniz Geçit Kuşağı Arş. İst., Tokat, Türkiye

⁴GOÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat, Türkiye

*Corresponding author:

E-posta:sibelomez@hotmail.com

Geliş Tarihi: 28 Aralık 2015

Kabul Tarihi: 16 Şubat 2016

Özet

Teminat kapsamındaki bitkisel ürünler TARSİM tarafından dolu ve don risk paketleri ile poliçelendirilmektedir. Dolu paketi kapsamındaki riskler; dolu, fırtına, hortum, yangın, heyelan, deprem, sel ve su baskınına içermektedir. Ülkemizin en önemli ticari bitkilerinden asmada; asma fidanı ve üzüm sigorta kapsamında yer almaktadır. Son yıllarda, Tokat, Manisa, Denizli gibi bazı yörelerde asma yaprağı ticari açıdan önemli bir ürün haline gelmiştir. Ülkemizde salamuralık olarak daha çok Sultani Çekirdeksiz ve Narince çeşidine ait yapraklar ticari olarak değerlendirilmektedir. Ülkemizde son 4 yılda bağcılık sektöründe sigorta bedelinde % 621, prim üretiminde %791 ve poliçe sayısında % 326 lık artış gerçekleşmiştir. Asma yaprak hasadı döneminde bağlarda yaşanan dolu zararları, üreticileri mağdur etmekte ve dolu riski TARSİM teminatı içerisinde yer almamaktadır. Son yıllarda asma yaprağının Devlet Destekli Tarım Sigortası kapsamına alınmasına yönelik çalışmalar başlamış olup, henüz bu ürüne yönelik ekspertiz raporu hazırlanmış değildir. Bu çalışmada asma yaprağının sigortalanabilmesi için ekspertiz raporunda gerekli olan verilerin oluşturulması amaçlanmıştır. Tokat ilinin farklı yörelerinde yer alan bağlarda yıllardır asma yaprağı üretimine yönelik yapılmış bilimsel çalışmalardan yararlanarak; asma başına, budama yüküne, hasat dönemlerine, terbiye sistemleri ve dikim sıklığına göre ekspertiz raporunda yararlanılabilecek parametreler hazırlanmıştır. Asmalarda yaprak hasadı 5-10 dönemde gerçekleşmektedir. Toplanan yaprak miktarı, çeşide, hasat dönemlerine, budama yüküne, gübreleme, sulama vb uygulamalara göre değişmektedir. Yaprak verim parametresi olarak, asmadaki sürgün sayısı, sürgün başına toplanan yaprak miktarı ve ortalama yaprak ağırlıklarından yararlanılması önerilmiştir. Poliçede yaprak verim ve fiyat bedelleri bölgelere göre belirlenmelidir. Üretici poliçede hasat dönemlerini ve dönemlere göre verim değerini beyan etmelidir. Hasar dönemi ve zarar oranına göre geçici veya kesin rapor tutulması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Tarım sigortası, Risk, poliçe, prim, verim, hasat dönemi

Determination of Expertise Report Parameters at Insured against Hail Damage of Brined Grape Vine Leaves

Abstract

Crop products in guaranteed coverage have been issued a policy to hail and frost risks packages By TARSİM. Hail package risks have been consist of hail, storm, tornado, fire, landslide, earthquake, and flood. Grape vine is the most important commercial crops in our country; its sapling and grape has been at insurance coverage. In recent years, grape vine leaves have been become an important product for commercial purposes in some regions such as Tokat, Manisa, and Denizli provinces. Sultana Seedless Cv. and Narince Cv. leaves have been mostly used for grape leaves brine in Turkey. In Turkey, insurance costs (621%), premium production (326%), and the number of policies (791%) have been increased at grape vine cultivation sector in the last 4 years. Hail has damaged grape vine leaves in during harvest period and farmers have been suffered from it, and hail damage has not been at insurance coverage by TARSİM. In recent years, some studies has been begun for including grape vine leaves at insurance coverage by TARSİM, whereas expertise report parameters have not been prepared for grape vine leaves yet. This study was aimed to generate an expertise report parameters for insuring grape vine leaves. The expertise report parameters included yield (leaves) per plant, pruning method, harvesting periods, training system, and planting density for grape vine leaves were prepared based on previous studies in Tokat province. Grape vine leaves are harvested around 5 to 10 periods. The yield (leaves) has varied depending on varieties, pruning method, fertilization, irrigation applications etc. The number of vine shoots, the amount of leaves per shoot and average leaf weight are proposed as parameters. The yield (leaves) and prices for policy should be determined according to regions. Harvest periods and yield amount per period should be declared in the policy by farmers. Temporary or final report should be prepared according to damage period and ratio.

Keywords: Agricultural insurance, risk, policy, premium, yield, harvest period

GİRİŞ

Bağ alanları ve üzüm yetiştiriciliği bakımından 2013 verilerine göre ülkemizde 4 670 929 hektar bağ alanından 4 175 356 ton yaş üzüm üretilmiştir. Üretilen üzümün 2 166 749 tonu sofralık, 445 127 tonu şaraplık, 1 563 480 tonu kurutulmuş olarak değerlendirilmiştir. Ülkemizde üretilen toplam meyvenin %21'lik kısmını oluşturan üzüm, meyve üretiminde ilk sırada yer almıştır [1].

Üzümünden çok farklı şekillerde faydalanan Anadolu insanı, asmanın yapraklarından da yararlanmayı düşünerek zekâ ve kültürlerinin yüksekliğini bir kez daha göstermiş ve mutfaklarına yeni bir ürün katarak zenginleştirmişlerdir.

Asma yaprağı dolma, cevizli bat, pide iç harcı yapımı yanında ekstraktı da geleneksel tıpta kullanılmaktadır[2,3].

Ülkemizde salamuralık asma yaprağı üretimi özellikle Manisa ve Tokat illerinde çok eskiden beri yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Asma yaprağının ticari getirisinin yüksek olmasıyla birlikte, ülkemizde taze ve salamura asma yaprağına olan talep hızla artmaktadır. Ticari sarmalık yaprak üretiminde öne çıkan iki üzüm çeşidimiz Sultani (Ege Bölgesi) ve Narince (Tokat)'dir. Bunların yanı sıra, her yörenin ince ve yumuşak yapılı, az dilimli, ince damarlı yapraklara sahip olan yerel çeşitleri de (Trakya'nın Yapıncak çeşidi gibi) bu amaçla yaygın olarak değerlendirilmektedir[3,4]. Bu illerin dışında, Denizli, Mersin, Kilis, Elazığ, Konya, Ga-

ziantep, Sakarya ve Amasya illerinde de asma yaprağı ticari olarak değerlendirilmeye başlamıştır.

Ülkemizde, 30'u Ege Bölgesi'nde Sultani, 15'i Tokat'ta Narince yaprağı faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerde işlenen yaprağın parasal değeri 40 milyon TL olarak hesaplanmaktadır. Evlerde yapılan salamura ve aynı amaçlı taze olarak pazarlanan asma yaprağı da hesaba katılırsa, bu değer 100 milyon TL'nin hayli üzerinde olduğu rahatlıkla söylenebilir [4].

Sarmalık asma yaprağına karşı yoğun ilgi, son yıllarda yalnızca yaprak üretimine yönelik yeni bir bağcılık sistemini zorlamaktadır. Halen, üzüm üretimi ile bir arada yürütülmesine rağmen, özellikle Tokat yöresi bağlarında yaprağın üzüme tercih edildiği, yaprak verimini artırmak için bağların kısa budama, sulama ve azotlu gübreleme yapılarak daha kuvvetli gelişmeye zorlandığı gözlenmektedir. Ege Bölgesi'nde ise, iklim daha elverişli ve Sultani zaten kuvvetli gelişen bir çeşit olduğu için, zamanında ve bilinçli yapılan yaprak alma, gelişmenin dengelenmesine katkı bile sağlayabilmektedir [4]. 2015 yılı Mart ayında Manisa'da yaşanan don zararı görülen bağlarda salamuralık yaprak toplayan üreticiler, ekonomik anlamda zararlarının bir nebze de olsa karşılayabilmişlerdir[5]. Son 10 yılda yaşanan gelişmelerden, ülkemizde asma yaprak üretimine yönelik bağcılığın daha fazla gelişeceğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Dünya ekonomisindeki en önemli sektörlerden birisi tarımdır. Tarım; sektörler arasında doğal, ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik ve kişisel risklerden en çok etkilenen sektördür. Üretimde meydana gelebilecek miktar kayıpları ve kalitenin düşmesi, gerek ülke ekonomisinde gerekse üretici gelirinde istikrarsızlığa sebep olmaktadır [6]. Bu nedenle, gelişmiş ülkeler tarımın "ne pahasına olursa olsun, korunacak sektör" olduğunu ortaya koyarak yıllardır uyguladıkları korumacılık politikalarını, "Tarımda Risk Yönetim Programları" ile de destekleyerek tarım sektörünü sayılan riskler karşısında sürekli olarak ve çok yönlü şekillerde geliştirmişlerdir. [7]. Dünyada son yıllarda daha fazla hissedilen küresel ısınma ve sera etkisi sonucu meteorolojik karakterli doğal afetlerin sayısı ve şiddetlerinde önemli artışlar olduğu gözlenmektedir. "Üstü açık fabrika" olarak tanımlanan tarım sektöründe, doğal risklerin etkisi ile oluşan büyük maddi kayıplar dünya ekonomisini de önemli ölçüde tehdit etmektedir[8].

Tarım Sigortaları üreticileri değişik nedenlerle karşılaştıkları risklere karşı korumaya yönelik alınan en önemli önlem ve güvencelerden birisidir. İlk Tarım Sigortası Avrupa'da dolu poliçesi olarak 1797 yılında, ABD'de ise 1879 yılında düzenlenmiştir. Türkiye'de ise; 1957 yılından itibaren, Özel/Ticari Sigorta Şirketlerinin dolu riskine karşı sigorta yapmalarıyla başlamıştır. Cumhuriyet tarihimize devrim olarak nitelendirilebilecek 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu, TBMM'de kabul edilerek, 21 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Uygulama ile Devlet tarım sigortası yaptıran çiftçilere prim desteği vermeye başlamıştır[9].

Kanun çerçevesinde kısa adıyla TARSİM olarak adlandırılan Tarım Sigortaları Havuz sisteminin altyapısını oluşturması için, yönetmelikler ("Tarım Sigortaları Havuzu Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ve "Tarım Sigortaları Uygulama Yönetmeliği") genel şartlar, teknik şartlar ile tarife ve talimatlar hazırlanarak Hazine Müsteşarlığının onayıyla yürürlüğe girmiştir. Devlet Destekli tarım sigortası poliçesi, 01 Haziran 2006 tarihinden itibaren kesilmeye başlanmıştır. Devletin prim desteği sadece

çiftçi kayıt sistemine kayıtlı üreticilere sağlanmaktadır[10].

Tarım ürünleri don ve dolu paketine göre sigortalanmaktadır. Devlet destekli bitkisel ürün sigortaları teminat kapsamında; dolu paketi içerisinde dolu, fırtına, hortum – yangın, heyelan, deprem, sel ve su baskını yer almaktadır. Dolu riskine bağlı kalite kaybına yönelik kesme çiçek, yaş meyve ve sebzeler de teminat kapsamındadır. Ülkemizde en fazla üretilen üzüm bağları ise don zararına karşı 1991 yılında, dolu riskine bağlı kalite kaybı içinse 2013 yılında teminat kapsamına alınmıştır. En son 2015 yılında Manisa ilinde don ve dolu zararı bağlarda büyük hasarlara neden olmuş, üreticiler asma yaprağı toplayarak ekonomik olarak kayıplarını azaltmaya çalışmıştır [5].

Asma yaprak üretimi yapan üreticiler, bazı yıllar özellikle dolu zararından etkilenmektedir. Son yıllarda ticaretinin de artması ile birlikte tarımsal üretimde önemli bir gelir kaynağı haline gelen asma yaprağı henüz üzüm ürünü gibi dolu zararına karşı sigorta teminatı kapsamına alınmamıştır. Bu konuda üretici taleplerinin dikkate alan TARSİM yetkilileri asma yaprağının dolu zararına karşı teminat kapsamına alınmasına ilişkin çalışmalara başlamıştır[10,11].

Bu çalışmada, Tokat bölgesinde salamuralık asma yaprağı üretimi konusunda 10 yıldan beri yapılan bilimsel çalışmalar ve gözlemlerden yararlanarak, salamuralık asma yaprağının dolu zararına karşı sigortalanmasında eksper raporlarının değerlendirilmesinde dikkat edilecek hususlar ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde Bağcılık Sektörü ile İlgili Tarım Sigortası Uygulamaları

Bağlarda üzüm ürünü ilk kez 1957 yılında özel firmalar tarafından dolu riskine karşı sigorta yapılarak başlamıştır. Don zararına karşı bağlar, 1991 yılında sigorta kapsamına alınmıştır. Bağlar, dolu riskine bağlı ürün kaybına yönelik ise 2013 yılında teminat kapsamına alınmıştır. TBMM'de 21 Haziran 2005 tarihinde 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Şu an itibarıyla sadece yaş üzüm ve asma fidanları sigorta kapsamındadır(Çizelge 1).

Devlet destekli tarım sigortası poliçesi, 01 Haziran 2006 tarihinden itibaren kesilmeye başlanmıştır. Üreticiler tarafından ödenmesi gereken sigorta priminin bir kısmı devlet tarafından karşılanmaktadır. Ürünler, riskler, bölgeler ve işletme ölçekleri itibarıyla Devlet tarafından sağlanan prim desteği miktarları, her yıl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Çiftçilerin, üreticilerin diğer tarımsal desteklerde olduğu gibi; tarım sigortasındaki prim desteğinden ve hasar meydana geldiğinde de, hasar tazminatı alabilmesi için Çiftçi Kayıt Sistemine kayıt yaptırması ve bu kaydını, her yıl güncellemesi gerekmektedir [6,12,13].

Bağcılıkla ilgili 2014 yılı için örnek prim hesabına bakıldığında, don zararında üreticiler prim tutarının %33'ünü, devlet ise %66'ını; dolu zararında ise % 50'ni ödemektedir [12].

Sigorta edilen üzüm çeşidine göre prim fiyatları da değişebilmektedir. 2015 yılı TARSİM 160'ın üzerinde üzüm çeşidi için sigorta fiyatları bildirilmiştir. Kurutmalık, sofralık ve şaraplık üzüm kg birim fiyatları 0,50 TL (Alicantebouschet) ile 1,15 TL (Öküzgözü) arasında değişmektedir. Salamuralık yaprak konusunda ilk sıralarda yer alan Sultani Çekirdeksiz ve Narince de üzüm için birim fiyat 0,70 TL olarak bildirilmiştir[13].

Çizelge 1. Devlet Destekli Bağcılıkla ilgili Ürün Sigortaları Teminat kapsamındaki Ürün ve Riskler (Anonim, 2015d,e).

	Teminat Kapsamındaki Riskler Ve Miktar Kaybı	Teminat Kapsamındaki Ürünler	İstenen
Paket olarak alınan teminatlar	DOLU PAKETİ - Dolu - Fırtına - Hortum - Yangın - Heyelan - Deprem - Sel ve Su Baskını	Yaş üzüm ve bağ fidanları	ÇKS Kaydının Güncel Olması
	Dolu'dan Kaynaklanan -KALİTE KAYBI	Yaş üzüm	
İsteğe bağlı Ek teminat	Don (Dolu Paket ile birlikte)	Açıkta üretilen yaş üzüm	

Çizelge 2. Yaş üzüm Don (+Dolu Paketi) Sigortası Prim Tutarı Örneği (1 dekar) (Anonim, 2015d,e).

Ürünler (Don+Dolu paketi)	Üretim Miktarı (Kg)	Sigorta bedeli (TL)	Çiftçinin Ödeyeceği prim tutarı (TL) (%33)		Devletin ödeyeceği prim tutarı (TL) (%66)
			Dolu Pak.	Don+Dolu pak.	
Üzüm	3.060	2.650	53	102	152

Üzüm, bitkisel ürünler içerisinde sigorta bedeli, prim üretimi, Poliçe sayısı ve ödenen hasar bakımından ilk 5 ürün içerisinde olup, üzüm üreticilerinin sigorta hizmetinden yararlanma oranı sürekli olarak gelişme göstermektedir. 2010 yılına göre 2014 yılında sigorta bedelinde % +621, prim üretimi açısından % +791, poliçe sayısı bakımından ise % 326'lık bir artış göstermiştir (Çizelge 3).

2015 yılında Manisa'da Mart ayı içerisinde gerçekleşen don zararı nedeniyle, 10 binden fazla poliçenin hasar ihbarı yapılmıştır [5].

2014 yılında bitkisel ürün hasar nedeni ve miktarı açısından don ve dolu hasarı ilk iki sırada yer almaktadır. Don hasarı nedeniyle 2014 yılında 209,668,996 TL (% 50,4) ve dolu hasarı nedeniyle 178,267,417 TL (% 42,8) hasar bedeli ödenmiştir [12].

Çizelge 3. Bağcılık sektörünün Tarsim kaynaklarından yararlanma etkinliği (2010-2014) [13].

ÇEŞİTLER	2010-2014 YILLARINDAKİ DEĞİŞİM						
	2010	%	Sıra	2014	%	Sıra	Değişim %
Sigorta bedeli (milyon TL)	158,8	6,3	3	1,145,2	12,3	2	+621,0
Prim üretimi (milyon TL)	11,2	11,8	2	99,8	21,9	1	+791,0
Ödenen hasar (milyon TL)	23,4	25,7	1	23,3	5,6	6	-0,43
Poliçe Sayısı (adet)	11,974	3,4	6	51,020	5,0	4	+326,1

*sıra değerleri, bitkisel üretim içerisindeki yeri ifade etmektedir.

Bağlarda Hasar İşlemleri

Hasar ihbar, tespit ve tazminat sürecinde, üretici en geç 5 iş günü içinde acenteye hasar ihbarı yapmakta, acente hasar ihbarını bildirim ile işletici şirket eksper görevlendirmektedir. Ekspert, hasar ihbarını işletici şirkete iletmekte ve hasar raporu sisteme yüklenmektedir. İşletici şirket, hasar raporunu incelemekte ve tazminat hesaplamasını yaptıktan 30 gün sonra tazminat ödemektedir.

Bağlarda bitkisel ürün (üzüm) sigortalarında dolu ve don riski için teminat başlangıç dönemleri TARSİM tarafından belirlenmiştir.

Dolu, fırtına, hortum, yangın, heyelan, deprem ile sel ve su baskını riskleri için: Asmalarda salkım taslaklarının oluşmaya başlamasından itibaren hasar işlemleri için başvuru işlemleri uzmanlar tarafından rapor edilmektedir.

Don riski için: Bağda asmaların (parselin) %90'nda tomurcukların %20'sinin uyandığı zaman hasar durumu raporla bildirilmektedir.

Bağlarda Muafiyet ve Müşterek Sigorta Oranlar:

Muafiyet Oranı; poliçede yazılı önceden belirlenmiş bir miktara kadar olan hasarların sigortacı tarafından ödenmemesi ve/veya belirlenmiş o miktardan daha yüksek hasarların o miktar tenzil edildikten sonra ödenmesidir. Tespit edilen hasar tutarından, toplam sigorta bedeli üzerinden hesaplanan muafiyet tutarı indirilir. Kalan tutar üzerinden, varsa müşterek sigorta tutarı hesaplanarak tenzil edilir ve tazminat tutarı bulunur. Tazminat tutarından, varsa sovtaj tutarı indirilmek suretiyle, ödenecek tazminat tutarı hesaplanır.

Bu ise bağlarda; dolu, fırtına, hortum, yangın, sel ve su baskını teminat için toplam Sigorta Bedeli Üzerinden Muafiyet Oranı %10'dur. Dolu kalite kaybı için bağlarda %10 muafiyet uygulanırken, müşterek sigorta oranı ise %25 olarak uygulanır. Don zararı için bağlarda muafiyet oranı % 10, müşterek sigorta oranı ise %30 olarak uygulanır[13].

Salamuralık Asma Yaprak Verimi ve Verimi Etkileyen Faktörler

Ülkemizde dolma ve sarmalık olarak değerlendirilen asma yaprağı, önemli bir tüketim potansiyeline sahiptir. İlkbaharda, sürgünlerin henüz taze olduğu dönemlerde toplanan asma yaprakları, hem taze hem de salamura yapılarak sarma yapımında değerlendirilmektedir. Ülkemizde yetiştiriciliği yapılan bazı üzüm çeşitlerinin yaprakları salamura ya da konserveye işlenerek değerlendirilmektedir. Sarmalık yaprak üretimi için ince, tüysüz, lifsiz, ince damarlı, az dilimli ve damakta ekşimsi bir tat bırakan çeşitler tercih edilmektedir. Bu nitelikleri ile en önemli sarmalık çeşidimiz Sul. Çekirdeksiz ve Narince çeşitleridir [3,14].

Ülkemizde salamuralık asma yaprak üretimi ve verimi ile ilgili farklı araştırmacılar, anket ve bilimsel araştırmalar yapılmıştır.

Tokat ilinde yapılan anket çalışmalarında; Ağaoglu ve ark. [15]. bağ alanlarının % 85,6'ında yaprak toplandığı, dekardan ortalama 100 kg yaprak toplandığını, ancak dekardan 600-700 kg asma yaprağı toplanan bağlarında bulunduğunu bildirmişlerdir. Cangı ve ark. [16]., Tokat yöresinde üreticilerin dekardan 333,75 kg yaprak ve 730 kg üzüm hasat ettiklerini, yaprak ve üzümde en yüksek verimin ise Erbaa ilçesinden alındığını (450 kg/da yaprak) kaydetmişlerdir. Elmalı, [17]. ise, Tokat İli merkez ilçede bağcılıkla uğraşan işletmelerin üretim ve pazarlama sorunlarını araştırmış, Tokat ilinde genellikle dekara ortalama 400 kg yaprak toplandığı rapor etmiştir.

Tokat ve Manisa illerinde yapılan araştırmalarda, salamuralık asma yaprağı verimi ile ilgili bulgular çizelgeler halinde aşağıda sunulmuştur. Bu bölgelerde elde edilen verim değerleri sigorta poliçesi ve hasar tespitinde ışık tutacak verilerdir.

Kılıç [18] tarafından Erbaa ilçesinde iki yıl süre ile yapılan çalışmadaki asmalar; goble şeklinde terbiye edilmiş, 15 yaşlı yerli omca ve 99 R anacına aşılı Narince çeşidine ait 10 yaşlı omcalar çift kollu kordon sistemine göre terbiye edilmiştir. Kışın budamasında goble omcalar 8 ve 12 göz/omca şeklinde, kordon şeklindeki asmalar ise 16-24 göz/

omca şeklinde budanmıştır. Asmalara ayrıca dekara 7, 14 ve 21 kg azot uygulaması denenmiştir (Çizelge 4). Goble ve kordon terbiye sistemindeki asmalarda budama şiddeti ortalama verilerine göre asma yaprak verimi, goble omcalarda 389,7-417,6 g/omca arasında; kordon asmalarda ise 1178,8-1314 g/omca arasında değişmiştir. Goble omcalarda ortalama yaprak ağırlığı 2,32-2,56 g, kordon asmalarda 2,74-3,03 g olarak belirlenmiştir. Sürgün başına yaprak verimi goblede 8 ve 12 göz budanan asmalarda 52,2 ve 32,5 g, kordon asmalarda 16 ve 24 göz budanan asmalarda 73,4 ve 57,3 g olmuştur. Yaprak hasatları 22 Mayıs- 28 Haziran tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Çizelge 4. Narince üzüm çeşidinde terbiye sistemleri ve budama şiddetine göre ortalama yaprak

Terbiye şekli	Göz Yüklü (göz/omca)	Yaprak Verimi		
		g/omca	g/sürgün	Kg/da
Goble	8	417,6	52,2	417,6
	12	389,7	32,5	389,7
Kordon	16	1173,8	73,4	319,7
	24	1314,0	57,3	341,7

Adınır [19]., salamuralık yaprak toplanan omcalardaki koruk üzümün (V. vinifera) turşu olarak değerlendirilmesi ile ilgili araştırmasında, 1103 Paulsen anacı üzerine Narince çeşidi aşılansız 10 yaşlı omcalar kullanılmıştır. Turhal'da yürütülen çalışmada 3 ve 5 dönem yaprak hasadı yapılmış olup, verim 126,8-199,6 kg/da arasında değişmiştir. Sürgün başına yaprak verimi 25 gözden budanan asmalarda 42,0 g olmuştur (Çizelge 5). Yaprak hasatları 29 Mayıs-5 Temmuz arasında gerçekleşmiştir.

Çizelge 5. Farklı düzeyde salamuralık yaprak hasadının yaprak verimi üzerine etkisi (2010) [19].

Hasat sayısı	Salamuralık Taze yaprak Verimi						
	1.hasat (29 May.)	2.hasat (10 Haz)	3.hasat (16 Haz)	4.hasat (23 Hazi)	5. hasat (5 Tem)	Sürgün baş. (g)	Toplam verim
3 dönem	178,5	259,5	229,4	-	-	-	667,4
5 dönem	144,8	262,4	208,2	248,7	186,3	42,0	1050,4
	Salamuralık Taze yaprak Verimi (kg/da)						
	1.hasat	2.hasat	3.hasat	4.hasat	5. hasat	-	
3 dönem	33,92	49,31	43,59	-	-	-	126,8
5 dönem	27,51	49,86	39,56	47,25	35,40	-	199,6
Döneme göre oran (%)	13,78	24,98	19,82	23,67	17,73	-	100

Acar [20]., farklı azotlu gübre form ve dozlarının salamuralık asma yapraklarında verim ve nitrat birikimine etkisi ile ilgili çalışmayı, Tokat merkez'de 1103 P anacına aşılı 5 yaşlı Narince üzüm çeşidine ait omcalarda yürütülmüştür. Asmalar kışın 24 göz/asma şeklinde budanmıştır. Hasat dönemlerine göre ve toplam asma yaprak verimi Çizelge 6 da sunulmuştur. Toplam yaprak verimi 312,1-437,1 kg/

da arasında değişmiştir. Azot uygulaması yaprak verimini artırmış, hasat dönemlerine göre yaprak verimi 38,3 kg/da (üre, 2.dönem) -110 kg/da Amonyum nitrat, 4.dönem) arasında değişmiştir. Sürgün başına yaprak verimi ortalama olarak 15,6 g olmuştur. Yaprak hasatları 30 Mayıs- 3 Temmuz tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Çizelge 6. Azotlu gübre uygulamalarının salamuralık yaprak verimine etkisi, [20].

Hasat Dönemi	Kontrol	Amonyum Nitrat (Kg/da)			Üre (Kg/da)			Amonyum Sülfat			Ort. Verim	Oran (%)
		5	10	15	5	10	15	5	10	15		
1	58,9	78,1	88,6	65,1	70,1	87,2	64,0	62,7	80,4	89,9	69,6	18,6
2	56,2	68,2	62,4	43,9	60,3	61,0	38,3	70,6	64,5	43,01	59,41	15,9
3	59,7	73,1	88,9	75,5	82,8	91,6	65,5	80,3	81,0	62,8	73,4	19,7
4	68,3	95,5	110,0	92,05	86,5	83,4	80,3	84,7	77,2	82,1	84,52	22,7
5	69,04	96,9	87,2	90,6	97,2	80,3	80,1	65,6	91,4	102,9	86,14	23,1
Top. verim (kg/da)	312,14	411,8	437,1	367,15	396,9	403,5	328,2	363,9	394,6	380,7	373,8	100
verim (g/sürügn)	13,00	17,15	18,21	15,29	16,53	16,81	13,67	15,16	16,44	15,86	15,575	

Bekar [21] tarafından 2014 yılında yürütülen çalışmada asma yaprak hasadının üzüm verim ve kalitesine etkisi araştırılmıştır. Erbaa, Nıksar ve Turhal'da yürütülen çalışmada dönemlere göre yaprak verimleri Çizelge 7'de sunulmuştur. Her üç bağda da Narince çeşidi 1103 P anacına aşılı, çift kollu terbiye sistemine sahiptir. Erbaa ilçesindeki asmalar 12, Nıksar'daki asmalar 9 yaşında ve Turhal'daki deneme asmaları 25 yaşındadır.

Çizelge 7. Tokat ilinde farklı yörelerde hasat dönemlerine göre asma yaprak verim değerleri (2014) [21].

BAĞ LOKASYONU	YAPRAK HASATLARI	YAPRAK VERİMİ				Dönemlere göre verim oranı (%)
		Ortalama Yaprak Sayısı	Ortalama Yaprak Verimi			
		(adet/asma)	(g/asma)	g/sürügn	(kg/da)	
TURHAL	1. Hasat	28,35	121,41	6,1	23, 12	11,78
	2. Hasat	45,33	175,86	8,8	33,49	17,08
	3. Hasat	45,87	161,04	8,1	30,67	15,64
	4. Hasat	58,15	174,45	8,7	33,23	16,93
	5. Hasat	77,33	190,35	9,5	36,25	18,48
	6. Hasat	97,27	207,04	10,4	39,43	20,09
	TOPLAM	352,33	1030,18	51,5	196,23	
ERBAA	1. Hasat	64,80	272,415	13,6	64,83	7,96
	2. Hasat	155,30	648,77	32,4	154,40	18,96
	3. Hasat	170,60	705,02	35,3	167,79	20,59
	4. Hasat	177,13	708,43	35,4	168,60	20,69
	5. Hasat	151,03	584,15	29,2	139,02	17,07
	6. Hasat	134,97	504,22	25,2	120,00	14,73
	TOPLAM	853,83	3423,03	171,2	814,68	
NİKSAR	1. Hasat	26,48	127,11	6,4	37,11	4,49
	2. Hasat	81,67	331,97	16,6	96,93	11,73
	3. Hasat	204,63	874,96	43,7	255,48	30,90
	4. Hasat	201,22	843,10	42,2	246,18	29,79
	5. Hasat	176,22	653,78	32,7	199,05	23,09
	TOPLAM	690,22	2830,91	141,5	826,62	

Dekara düşen asma sayısı Nıksar'da dekara 292, Erbaa'da 238 ve Turhal'da 190 adet olup, asmalar kışın 20±2 göz/omca şeklinde budanmıştır. Bu ise dekara verimi etkilemektedir. Ortalama taze yaprak ağırlığı Turhal da 2,92 g, Erbaa da 4,0 g ve Nıksar'da 4,10 g olarak belirlenmiştir. Sürügn başına yaprak verimi Turhal'da 51,5 g; Erbaa'da 171,2 g; Nıksar'da 141,5 g olmuştur. Yaprak hasatları Erbaa da 14 Mayıs-29 Temmuz; Nıksar da 20 Mayıs-20 Temmuz, Turhal da 24 Mayıs, 27 Temmuz tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Nıksar'daki deneme bağında 30 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleşen dolu zararı sonrasında 4 dönem

daha yaprak toplanmıştır (Çizelge 7). Bu tabloda Tokat ilinde Narince çeşidinde hasat dönemlerine göre asma başına belirlenen verim değerleri sigorta poliçe beyan ve zarar tespitinde kriter olarak kullanılabilir.

Manisa'da Sultani Çekirdeksiz çeşidinde yapılan çalışmada, çekirdeksiz üzüm çeşidine ait yaprakların alım zamanı ve miktarının kuru üzüm kalitesine etkisini araştırmışlardır. Kendi kökleri üzerinde, Sul. Çek. , 2,4x3,3 m aralık mesafede 1991'de tesis edilmiş olan deneme bağı terbiye şekli V olup asmalar 10 yaşındadır. Uygulama olarak; çiçeklenme öncesi ve tane tutum dönemlerinde yalnızca birer

kez ve çiçeklenme öncesi ve tane tutum döneminde birer kez toplamaya ilaveten 10 gün arayla uygun yaprakların ben düşme dönemine kadar toplanmasından ibarettir. Bu ise Manisa koşullarında Nisan sonu ile Temmuz ortaları arasındaki dönemde gerçekleşmiştir. Sultani Çekirdeksiz de ortalama taze yaprak ağırlığı 2,83 g olduğu bildirilmiştir. Sultani Çekirdeksiz de tane tutumundan sonra su verildikten sonra 1. Kalite yaprak elde edildiği saptanmıştır [22].

İç ve ark. [23] Sul. Çek. Çeşidinde 100 gram ağırlık içerisinde 40-49 yaprak olduğunu, bir yaprağın ortalama 2,3 g olduğunu bildirmişlerdir.

Çizelge 8. Manisa’da Değişik uygulamalarda Sultani Çekirdeksiz Çeşidinde Salamuralık Yaprak Verim değerleri(2001-2002,2003) [22].

Uygulamalar	Toplam Sal. Yaprak Ağırlığı (Kg/da)
Çiçek Öncesi 1 defa	39,6
Çiçeklenme öncesi 1 defa + 10 gün arayla (ben düşmeye kadar) amaca uygun hepsi	161,9
Tane Tutum döneminde 1	18,2
Tane Tutum dönemi 1 defa+10 gün arayla (ben düşmeye kadar) amaca uygun hepsi	38

Salamuralık Asma Yaprığının Dolu Zararına Karşı Sigortalanmasında Dikkate Alınacak Parametreler

TARSİM ürünlerin sigortalanması ve takibinde bölge esaslı çalıştığı için, asma yaprağının sigortalanmasında verim ve ürün bedellerinin bölgelere göre belirlenmesi gerekmektedir.

Sigorta aşamasında poliçelerde asma yaprağı don ve dolu zararına karşı teminat altına alınacaksa, asma yaprağı ana ürün olarak belirtilmelidir. Üretici sadece asma yaprağını sigorta kapsamına alırdabileceği gibi, üzümü de sigorta kapsamına alabilmelidir. Zira, Tokat ilinde asma yaprağı ana ürün üzüm ise yan ürün olarak toplanmakta ve değerlendirilmektedir. Bu açıdan, üretici hem üzüm hem de asma yaprağından yararlanacaksa bu durumun (ana ürün, yan ürün) ayrıca bildirilmesi ve hesaplamada dikkate alınması gerekir.

Bağında ticari amaçlı asma yaprağı üretimi yapan üretici dolu zararına karşı ürününü teminat altına almak için sigorta yaptıracığı zaman;

Poliçe aşamasında dikkate alınacak parametreler:

Üretici poliçeyi beyan esasına göre doldurduktan sonra, eksper verim tahmini konusunda bağda incelemelerde bulunarak kontrollerini yapmaktadır. Poliçe aşamasında verim miktarı, hasar şekli ve döneme göre verim kaybı ve diğer olası masraflar ile ilgili parametreler önceden uzmanlar tarafından ortaya koyulmaktadır. Bu parametreler ise hasar sonrası eksper tarafından tutulan raporlarda dikkate alınmaktadır.

Poliçede öncelikle sigorta yaptıran üreticinin kişisel ve iletişim bilgileri alınmaktadır.

Sigorta yaptırılan alana (mevki, rakım, ada/parsel no, yöney vb) ve alan (bağ) ait bilgiler detaylı bir şekilde poliçede yer almaktadır.

Poliçede bağın özellikleri: Sigorta poliçe aşamasında

bağın alanı, lokasyonu, asmaların yaşı, dekadaki asma sayısı, üzüm çeşidi / aşılı olduğu anacın adı, terbiye şekli, sulama imkanının olup olmadığı poliçede belirtilmelidir. Tokat ilinde bağlarda Narince dışındaki çeşitlere ait asma varsa bunu üretici beyan etmelidir. Üretici beyanına göre yaprak veya yaprak+üzüm verim miktarları, hasat sayıları ve ürün birim fiyatları poliçede yer almalıdır. Üretici 7-10 gün aralıklarla hasat sayısını (5-10) ve hasat dönemlerine göre yaprak verim değerlerini poliçede beyan etmelidir. Örnek, 23-30 Mayıs (1. dönem)... 8-15 Temmuz (7. dönem) . Her dönem için ne kadar yaprak toplandığı beyana göre girilmelidir. Bu değerlerin gerçekliği, daha önce bölgelerde yapılan çalışmalarda elde edilen asma ve sürgün başına verilerden yararlanılarak kontrol edilebilir. Koltuk ve obur sürgünlerden alınan yapraklar toplam verime dahildir.

Tahmini verim değerinin rapor edilmesi: Poliçe yapıldıktan sonra sigorta yaptıran şirketin yönlendirmesi ile eksper beyan edilen verim değerlerinin gerçekçi olup olmadığını kontrol amacıyla bağa giderek ilk raporu hazırlayabilmektedir. Raporun asmalarda yaprak hasadı döneminde tutulması uygun olacaktır. Zira Tokat ilinde bağlarda Narince dışında yaprağı değerlendirilmeyen üzüm çeşitlerine ait asmalar da bulunabilmektedir. Sigorta yaptıran üreticilerin bağında bu durumun eksper tarafından bir defada olsa saptanmasında fayda vardır. Sigorta edilen bağda dekadaki asma sayısı, asma başına kafa (baş) ve göz sayıları belirlenmelidir. Hasar belirlemede bağ büyüklüğüne göre kaç asmada sayım yapılacağı bildirilmiş olup, objektif ve doğru bir tespit için meyve bahçeleri ile aynı kriter bağlarda kullanılmamalıdır. Genellikle bağlarda dekar başına daha fazla bitki bulunmaktadır. Bağların değişik bölgelerinden seçilen asmalarda sayım yaparken; 1-5 dekar için 5; 6-10 dekar için 8; 11-25 dekar için 12; 26-50 dekar için 15; 51-100 dekar için 20 asma da sayım yapılabilir. Tokat yöresinde asmalar gelişme ve terbiye sistemine göre 1-2 göz üzerinden kısa budama ile 10-40 göz/asma göz bırakılırken; Manisa’da kış budamasında asmanın gelişme ve terbiye sistemine göre 14-15 gözlü bayrak 100-120 göz/asma şeklinde bırakılmaktadır. Sürgün başına yaprak verim değerleri hesaplamada en mantıklı yöntem olacaktır. İlkbaharda bu gözlerin tamamı sürmemekte, don vb etkenlere göre sürme oranı değişmekte, bazen adventif, baziler gözler de sürerek yazlık sürgünler oluşmaktadır.

Daha önce Narince ve Sultani Çekirdeksiz üzüm çeşitlerine ait asmalarda toplanan yaprak miktarları Çizelge 3-8 de verilmiştir. Tokat bölgesinde aynı zamanda üzümde yararlanılan Narince çeşidine ait asmalarda, dekardan 200-800 kg arasında yaprak toplandığı görülmüştür. Ortalama olarak dekardan 400 kg asma yaprağı rahatlıkla toplanabilmektedir. Manisa’da üreticilerin Sultani Çekirdeksiz çeşidinde dekardan ortalama 200-250 kg yaprak toplandığı bildirilmiştir. Tokat ilinde Narince için 400 kg/da, Manisa’da Sultani Çekirdeksiz çeşidi için 250 kg/da verim Gerçek Verim değeri olarak alınabilir. Üreticilerin beyanında maksimum 800 kg/da verim değeri olarak poliçede yer alabilir.

Yaprak birim fiyatı: Salamuralık asma yaprak fiyatları bölgelere göre değişmektedir. 2015 yılında Manisa ilinde Sultani Çekirdeksiz taze yaprak 1-1,5 TL/kg olarak satışa sunulmuştur. Organik yaprak ise 2,5 TL den satışa sunulmuştur. Tokat ilinde ise 2015 yılında Narince taze yaprak 5-7 TL/kg den satılmıştır. Salamuralık yaprakta birim minimum ve maksimum fiyatlar çeşit bazında olmalıdır. Tokat yöresi Narince çeşidi için 5-7 TL/kg; Sultani Çekirdeksiz için 1,5-2,5 TL/kg minimum ve maksimum bedeller

uygulanabilir. Bu durumda, asma yaprak bedelleri bölgelere göre ve fiyatlar çeşitlere göre ayrı ayrı belirlenmelidir.

Hasar bildirimini sonrasında dikkate alınacak parametreler:

Sigortalı/sigorta ettirenin hasarla ilgili bilgileri (hasar tarihi, hasar nedeni vb.) eksiksiz ve doğru olarak acentesine bildirmelidir. Hasar tespit talep formu acente tarafından eksiksiz ve tam olarak doldurulmalıdır.

Hasar bildiriminde fotoğraflama, meteorolojik veri raporları, hasar için sayım ve gözlemlerden yararlanılmaktadır. Hasar kışın asmaların don zararından etkilenmesinden hasat sonuna kadar bir sürede gerçekleşebilmektedir. Bu dönemde don ve dolu zararı bir kez veya daha fazla sayıda gerçekleşebilmektedir. Üzüm için don ve dolu zararına yönelik raporlama sistemi mevcuttur. Burada daha çok asma yaprak sigortalmasına yönelik parametreler anlatılacaktır. Üretici poliçede kaç dönem ve her dönemde ne kadar yaprak toplayacağını önceden beyan etmiş olup, hasar öncesi dönemde yer alan verimler toplam verimden düşülecektir. Hasar dönemi ve oranına göre geçici veya kesin rapor bildirimini yapılmalıdır.

Sigortalı don veya dolu için asma yaprağını sigortalatmışsa, hasar beyanı için asmaların uyanmasından son yaprak hasat (ben düşme dönemi) dönemine kadar devam etmelidir. Asmalarda kış ve ilkbahar döneminde don veya uyanma ile ilk yaprak hasat dönemlerindeki dolu zararı beyanı sonrasında sigorta hemen sonlandırılmamalı, son yaprak hasadına kadar (Temmuz ortaları) poliçenin sigorta teminatı devam ettirilmelidir.

Hasar ihbar, tespit ve tazminat sürecinde, üretici en geç 5 iş günü içinde acenteye hasar ihbarı yapmakta, acente hasar ihbarını bildirimini ile işletici şirket TARSİM vasıtasıyla eksper görevlendirmektedir. Hasar ile ilgili geçici rapor hazırlandıktan sonra, kesin rapor tutulmaktadır. Asma yaprağı üretiminde kesin raporun bağda son hasat tarihinde yapılacak kontrollerden sonra hazırlanması daha uygun olacaktır.

Hasat öncesi hasar bildirimini:

Hasar beyanı asma yaprak hasadı öncesi (uyanma-ilk hasat) veya hasat döneminde (çiçeklenme öncesi-ben düşme dönemi) bildirilecektir.

Eksper yaprak hasadı öncesi hasar bildirilen bağda rapor hazırlayacak ise dolu zararında, üzüm için don zararında olduğu gibi asmaların gözlerinde uyanma oranını ve yazlık sürgünlerdeki hasarı dikkate alabilir. Don ve dolu zararında hasar oranı belirlenerek geçici rapor hazırlanmalıdır. Sigorta geçici raporla hemen sonlandırılmamalı, kesin rapor son yaprak hasat tarihinde tamamlanarak sisteme girilmelidir. Hasat öncesi sürgünler 5-30 cm arasında dolu zararı gerçekleştiğinde, sürgünlerde hasar %75 den fazla ise kesin rapor (%90 hasar) tutulabilir. Zira artık gerçekleşecek vejetatif gelişme ile asma kendini ancak toparlayabilecektir. Hasar miktarı %25 ve altında ise geçici rapor tutulmalıdır.

Hasat döneminde hasar bildirimini: Bu dönemde asmalarda sürgün ve yapraklarda dolu zarar oranı belirlenmelidir. Bağlarda sürgünler 30-40 cm'ye ulaştığı zaman (çiçeklenme öncesi) yaprak toplanmaya başlamakta, ben düşme dönemine kadar devam etmektedir. Bu dönem Tokat'ta bölgelere ve sulama durumuna göre 35-45 gün arasında, Manisa'da 60-70 gün arasında değişmektedir. Asmalarda yaprak hasadı, lokasyon, asmanın beslenme durumu, yaşı, çeşide göre 5-10 dönemde (5-7 gün arayla) gerçekleşmektedir. Dönemlere

göre hasat edilen yaprak miktarı değişmekte olup, birinci dönemde genellikle daha az yaprak toplanmaktadır (Çizelge 6,7). Poliçede dönem ve dönemlere göre yaprak verim değerleri beyan edileceği için, hasar döneminde geçici veya kesin rapor eksper tarafından belirlenecektir.

Dolu zararı 1 veya 2. hasat döneminde meydana gelmiş ise, sürgün ve yapraklardaki hasar oranı % 75 den fazla ise kesin rapor tutulabilir. Dolu zararı 3. hasat döneminden sonra gerçekleşirse ve hasar %25 den az ise geçici rapor tutulur, önceki dönemlerde beyan edilen yaprak miktarı teminattan düşülür. Son hasat döneminde yapılacak kontrollerde toplanan yaprak ise asma sürgünlerinde toplanan yaprak sapı sayımı ile saptanabilir.

- Üreticilerin poliçede hasat dönemlerini ve kaç dönemi sigorta kapsamına dahil olacağını beyan edecek olması işleri kolaylaştıracaktır. Bu bakımdan, hasar bildirim yapılan dönem ve sonraki dönemlerde yaprak hasat edilip edilmeyeceği eksperce belirlenecektir. İlk hasat döneminde dolu zararı gerçekleşebilir. Bu durumda, asmada yaprak verimindeki kayıptan ziyade yazlık sürgünler zarar görecektir olup, sürgün ve gövde zararı olarak durum rapor edilmelidir. Hasar durumuna göre eksper beyan edilen dönemlerin tamamını tazmin edecek şekilde kesin rapor tutulabilir. Asmada hasar az ise eksper son hasat döneminde bağda sürgünlerdeki yaprak sapı sayımı ile ne kadar yaprak toplandığını, beyan edilen değere göre dikkate alınacak hasar miktarını kesin raporunda beyan edebilir. Asma yaprak üretiminde sigortanın ilk hasat döneminde sonlandırılmaması bu açıdan önemlidir.

SONUÇ

Ülkemizde bağcılık önemli tarım sektörlerinden birisidir. Bağda esas ürün üzüm olup, son yıllarda salamuralık asma yaprağı üretimi esas ürün veya yan ürün olarak getirişi yüksek bir ticari ürün haline gelmiştir. TARSİM sadece üzüm ürünü ve bağ fidanlarını sigorta kapsamına almış olup, bu konuda asma yapraklarının da sigorta kapsamına alınması hususunda üretici ve tarım örgütlerince uzun zamandır dile getirilmektedir. Bu konuda TARSİM tarafından da çalışmalar yapılmakta olup, benzer bir ürün olan yağlık gül 2015 yılında sigorta kapsamına alınmıştır. Asma yaprağının hasat öncesi ve hasat döneminde özellikle dolu zararına uğraması durumunda bölge ve çeşitlere göre verim ve fiyat değerlerinin ayrı ayrı poliçede işleme tabi tutulması gerekmektedir. Tokat ilinde Narince çeşidinde hasat dönemlerine göre asma başına belirlenen verim değerleri (Çizelge 4 ve 7) sigorta poliçe beyan ve zarar tespitinde kriter olarak kullanılabilir. Poliçede, esas ve yan ürün (üzüm/yaprak) seçeneği, bağdaki yaprak toplanan asma sayısı, çeşit, hasat dönemi, dönemlere göre beyan edilecek verim değerleri, yaprak birim fiyatı mutlaka belirtilmelidir. Manisa ve Tokat gibi yörelerde verim ve bedel değerleri bölgesel olarak uygulanmalıdır.

İleriki dönemlerde bağlarda üzüm ve yaprak ürününün kuraklık ve yüksek sıcaklık risklerine karşı sigorta teminatı kapsamına alınması da uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] TUİK, 2014. Türkiye İstatistik Kurumu www.tuik.gov.tr (29.10.2015).
- [2] Anonim, 2011. <http://manisaolay.com/haber-150-Muthis-bir-proje.html> (erişim 05 01 2012)
- [3] Cangı, R., A., Yağcı, D., Kılıç, 2012. Iğdır Yöresinde Salamuralık Asma Yaprağı Üretim İmkanları, 1. Uluslar arası Iğdır Sem., 21-23 Nisan 2012 Iğdır
- [4] Çelik, H., 2013. Türkiye Bağcılığında Üretim Hedefleri, Vizyon 2023 Bağcılık Çalıştayı Tekirdağ Bağcılık Araş. İstasyonu 26-27 Haziran 2013
- [5] Anonim 2015a. Bağ Yaprağı Alım Fiyatı Üreticileri Sevindirdi <http://www.haberler.com/bag-yapragi-alim-fiyati-ureticileri-sevindirdi-7483396-haberi/>
- [6] Karaca, A., Gültek, Savaş İntişah, A., Engürülü, B., Karhoğlu, A., 2010. Türkiye'de tarım sigortaları uygulamaları, TMMB, Zir Müh. Odası VII teknik kongresi, Tarım haftası, 11-15 ocak 2010 Ankara, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/28ac9c427302b7a_ek.pdf
- [7] Dinler, T., 2000. Tarımda Risk Yönetimi ve Türkiye'de Tarım Sigortaları Uygulamaları, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası 5. Teknik Kongresi, Ankara.
- [8] Dinler, T., 2003. Tarımda Meteorolojik Karakterli Doğal afetler ve Risk Yönetim Teknikleri, III. Atmosfer Bilimleri Sempozyumu, İstanbul.
- [9] Kadak, R., 2014. TARSİM Devlet Destekli 8-Dinler, T., 2003. Tarımda Meteorolojik Karakterli Doğal afetler ve Risk Yönetim Teknikleri, III. Atmosfer Bilimleri Sempozyumu, İstanbul. Tarım Sigortaları Sistemi, <http://www.tarsim.gov.tr/trsmWeb/dokumanGoster.doc?id=33992>
- [10] Anonim, 2015b. <http://www.etarim.net/tarimsal-haberler/bitkisel-uretim/tarsimden-asma-yapragi-hazirligi.html> (15/10/2015)
- [11] Anonim, 2015c. www.milliyet.com.tr/tarsim-asma-yapragini-sigorta-kapsamina-manisa-yerelhaber-339125/, (15/10/2015)
- [12] Anonim, 2015 d) <http://www.tarsim.gov.tr/trsmWeb/dokumanGoster.doc?> (19/10/2015)
- [13] Anonim, 2015e. www.tarsim.gov.tr
- [14] Göktürk., N., Artık, N., Yavaş, İ. ve Fidan, Y., 1997. Bazı Üzüm Çeşitleri ve Asma Anacı Yapraklarının Yaprak Konservesi Olarak Değerlendirilme Olanakları Üzerinde Bir Araştırma. Gıda, (1997) 22 (1):15-23. s.
- [15] Ağaoğlu, Y.S., Yazgan, A. ve Kara, Z., 1988. Tokat yöresinde Yaprak Salamuralığına Yönelik asma yetiştiriciliği üzerinde bir araştırma. Türkiye II. Bağcılık Sem.31 5-03,6- 1988 Bursa.
- [16] Cangı, R., Kaya, C., Kılıç, D. ve Yıldız, M., 2005. Tokat Yöresinde Salamuralık Asma Yaprak Üretimi, Hasad ve İşlemede Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. 6. Ulusal Bağ Sempozyumu Bildiri kitabı, 19-23 Eylül 2005. Cilt:2, 632-640 s., Tekirdağ.
- [17] Elmalı, Ö., 2008. Tokat İli Merkez İlçede Bağcılıkla Uğraşan İşletmelerin Üretim ve Pazarlama Sorunları, GOÜ. Fen Bil. Ens. Yük. L, 152 s.
- [18] Kılıç, D. 2007. Narince Üzüm Çeşidinde Farklı Budama Seviyesi Ve Azot Dozlarının Salamuralık Asma Yaprak Verimi Ve Kalitesi Üzerine Etkileri, GOÜ Fen Bil Ens Yük Lis tez, 87 s.
- [19] Adınır, M., 2011. Salamuralık Yaprak Toplanan Omcalardaki Koruk Üzümün (V. vinifera) Turşu Olarak Değerlendirilmesi, GOÜ Fen Bil. 20ns., Yük. Lis. 54 s.
- [20] Acar, İ., 2013. Farklı Azotlu Gübre Form ve Dozlarının Salamuralık Asma Yapraklarında Verim ve Nitrat

Birikimine Etkisi, GOÜ Fen Bil. Ens. Yük. Lis. Tezi, 2013, 44 s. Tokat

[21] Bekar, T., 2015. Narince (Vitis Vinifera Spp.) Üzüm Çeşidinde Yaprak Hasat Sıklığı ve Salkım Seyreltmenin Meyve, Şıra ve Şarap Kalitesine Etkisi. Doktora tezi, GOÜ Fen Bil Ens. TOKAT

[22] Özcan, B., Köylü, M., Bağdatlıoğlu, N. ve Noyaner, B., 2004. Çekirdeksiz Üzüm çeşidine Ait Yaprakların Alım Zamanı ve Miktarının kuru Üzüm Kalitesine Olan Etkilerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma TAGEM/ GY/01/11/3.3/060, Tagem Yay No:111,35

[23] İç, E., Denli, Y., 1997. Sultani Asma Yapraklarından Salamura Yaprak Üretimi, Gıda, 22(1): 105-108